

Iwona Morozow

Różne oblicza performatywności

Tematy z Szewskiej nr 1(11), 6-8

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ŁOŻA DLA PROWADZĄCEGO TEMAT

RÓŻNE OBLCZA PERFORMATYWNOŚCI

Iwona Morozow¹ | Wrocław

Jakiś czas temu, podczas spotkań redakcyjnych, dyskutowaliśmy nad możliwością ukucia ścieżki tematycznej na łamach naszego czasopisma, która stanowiłaby odpowiedź na współczesne trendy pojawiające się w naukach humanistycznych związane z tzw. „zwrotami ku sprawczości”. Efektem tej próby były dotychczas numery poświęcone „Współpracy”, których zagadnienia rozpięte były pomiędzy dwiema fundamentalnymi orientacjami wobec rzeczywistości – zaangażowaniem a analizą, teorią i praktyką, tradycją i eksperymentem. Numer, który dziś składamy na Państwa ręce, te pozorne antynomie jeszcze bardziej zaciera, stanowiąc kolejny etap realizacji wspomnianego przedsięwzięcia, odnoszący się tym razem bezpośrednio do „zwrotu performatywnego”.

Znaczenia tego terminu chcieliśmy dotknąć na różnych jego poziomach, stąd zdecydowaliśmy się wyselekcjonować teksty, które nie rozprawiają o *performance* wyłącznie w kategorii przedmiotu badawczego, ale i takie, które przyjmują go jako określoną metodę, jako formę służącą rozumieniu i wyjaśnianiu świata. Omawiana w numerze performatywność oczywiście nie jest już zagadnieniem nowym, sięgającym w klasycznej już tradycji Johana Huizingi, Michaiła Bachtina, Victora Turnera, Guya Deborda, a dalej Johna Austina, Judith Butler i w dużej mierze Bruno Latoura. Spectrum tematyczne zagadnienia jest zatem niezwykle szerokie, poczynając od problematyki związanej z działaniem i odgrywaniem, a więc

¹ Iwona Morozow jest stypendystką Projektu „Akademia Rozwoju – kluczem wzmocnienia kadr polskiej gospodarki”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

niestandardowymi studiami nad teatrem, przez recepcje teoretyczne performatywności na łamach socjologii, antropologii czy kulturoznawstwa jako zagadnienia konstytutywnego (jak niegdyś tekst) dla metody badań, po teorie aktów mowy i na studiach związanych z dekonstrukcją, *gender* i *queer* kończąc. Pewną recepcję zagadnień tych i innych znajdują Państwo na łamach bieżącego wydania Tematów, a my mamy nadzieję, iż będzie to lektura owocna.

W związku z powyższym w numerze znalazło się ostatecznie 12 tekstów, których zadaniem jest zaprosić Państwa do dalszej dyskusji wokół paradygmatów, kierunków i metod tej interdyscyplinarnej dziedziny akademickiej. Numer otwiera artykuł Sylwii Wodzińskiej na temat projektu izraelskiego artysty – Yudy Brauna – pt. „The White Soldier”, który kontekstowo rozpatruje rolę artysty i sztuki. Następnie można zapoznać się z tekstem profesora Mirosława Kocura problematyzującego rolę głosu w antycznym teatrze greckim i balijskim teatrze lalki i cienia. Uzupełnieniem zawartej w tomie refleksji teatrologicznej jest artykuł Magdaleny Grendy na temat zwrotu performatywnego w teatrze alternatywnym. Autorka w swoim tekście dokonuje nie tylko opracowania teoretycznego, lecz także podejmuje analizę na przykładzie konkretnego studium przypadku, którym są poznańskie grupy teatralne po roku 1989.

Ponadto interesujące podejście – zarówno do samego tematu performatywności, jak i do kulturowo zorientowanych badań okołofilmowych zjawisk (tutaj konkretnie badań skupionych na praktyce odbiorczej) – zostało zaprezentowane w artykule Michała Piepiórki, dotyczącym *Układu zamkniętego*, którego recepcje bada autor w oparciu o teorie posthumanistyczne. Kontekst mediów wizualnych pojawił się także w tekście Eweliny Twardoch, która rozprawia na temat praktyk fanowskich jako performatywne go wymiaru postmedialnej telewizji w oparciu o analizy Joanny Zylinskiej i Sarah Kember, czyli badaczek wykorzystujących teorię performatywną do analizy medialnych relacji właśnie. Nieco mniej medialnie, lecz wciąż wizualnie zorientowany jest artykuł Agaty Łukszy dotyczący kobiecości w nowej burlesce. Autorka z ogromną starannością realizuje zarysowany w tytule problem, odsłaniając w jaki sposób kategoria ta jest performowana i przeżywana w burlesce, która dla badaczki przyjmuje kształt „metaspołecznego komentarza” do obowiązującego paradygmatu płci.

Pewnym osobnym aspektem numeru są artykuły antropologiczne inspirowane założeniami „zwrotu performatywnego”, wykorzystującego jego nowatorski ogląd oraz stanowiące eksperymentalną formę wcielenia jego paradygmatów w praktykę. W tej kwestii Marta Rakoczy sprawdza, jakie nowe ujęcie może się wyłonić z badania szkolnych praktyk piśmiennych w duchu antropologii performatywnej. Szczególnie miło nam gościć na łamach „Tematów z Szewskiej” mało znaną w Polsce kanadyjską antropolożkę polskiego pochodzenia – Magdalenę Kazubowską-Houston, której artykuł – opublikowany pierwotnie w „Anthropologica” – doskonale uzupełnia podejmowaną w tomie problematykę. „*Nie mów mi, jak mam tańczyć!*”... stanowi refleksję z przeprowadzonego eksperymentu etnograficznego, jakim był projekt teatralny „Nadzieja”, stworzony przy współpracy z romskimi kobietami i lokalnymi aktorami w Polsce w 2003 roku. Tekst stanowi niejako wprowadzenie do specyficznej praktyki badawczej

prowadzonej przez antropolożkę, autorkę książki *Staging Strife*², która w swych działaniach zdecydowanie wykracza poza sztywne ramy dyscypliny i na nowo problematyzuje rolę etnografa w terenie.

Nieco inny rodzaj eksperymentu, bo oparty na grze z formą, prezentują dwa pozostałe, antropologiczne teksty. Pierwszy autorstwa Krzysztofa Darmacha zaprezentowany jako wywiad z samym z sobą, stanowiący – posługując się słowami autora – performatywną próbę metodologicznej wiwisekcji – *post factum* – dotyczącej terenowego studium na temat lizbońskiej Pastelarii. Drugi artykuł natomiast (autorstwa mojego i Łukasza Michonia) przybrał formę scenariusza do filmu „Żałoby narodowej nie było”, którego celem jest nie tylko próba przekroczenia standardowej formy przedstawiania refleksji naukowej w antropologii, ale także stworzenie kreatywnej odpowiedzi na głosy wskazujące na konieczność popularyzacji antropologii. Scenariusz został uzupełniony o artykuł Łukasza, który klarownie przedstawia tropy interpretacyjne i uzasadnia sens przedsięwzięcia.

Uzupełnieniem dyskursywnym tematyki tomu jest teoretyczne studium Marcina Jacka Kozłowskiego, nakreślone pomiędzy filozofią języka a antropologią. Autor wykłada w artykule kluczowe koncepcje klasyków i prekursorów studiów performatywnych, które stanowią dla niego pretekst do przyjrzenia się projektowi „etnografii performatywnej” Victora Turnera.

Na koniec chciałabym poinformować o kolejnych zmianach w redakcji. Nasze grono zdecydował się opuścić Łukasz Michoń, którego niezwykle inspirujące i wykraczające poza schematy pomysły stanowiły przez lata o sile Tematów. W tym miejscu w imieniu całej redakcji chciałabym mu podziękować za lata doskonale układającej się współpracy i zapewnić, że trzymamy kciuki za dalsze sukcesy na polu nauki.

Nie pozostaje już nic innego, jak życzyć Państwu przyjemnej lektury „Performatywności”!

²» Badaczka w książce rozwija zarówno teorię jak i praktykę stosowanej przez nią antropologii/etnografii performatywnej. Zob. M. Kazubowski-Houston, *Staging Strife: Lessons from Performing Ethnography With Polish Roma Women*, Kingston and Montreal: McGill-Queen's University Press, 2010.